

SECȚIA ȘTIINȚE SOCIALE ȘI ECONOMICE

CZU: 37.013.42/.43+164.032:[159.923+159.955]

DOI: 10.46727/c.v2.1-2-10-2022.p7-12

FORMAREA VALORILOR ÎN CADRUL EDUCAȚIEI INTERCULTURALE DIN PERSPECTIVA TRADIȚIILOR NAȚIONALE

ANTOCI Diana,

doctor habilitat, conferențiar universitar,

Catedra Psihopedagogie și Psihopedagogie specială, Universitatea Pedagogică de Stat

„Ion Creangă” din Chișinău, Republica Moldova

ORCID: 0000-0002-7018-6651, e-mail: antoci.diana@upsc.md

Rezumat. *Prezentul articol abordează problema formării și promovării valorilor în cadrul educației interculturale reieșind din specificul culturii și tradițiilor naționale. Conținutul lucrării identifică pozițiile științifice privind particularitățile mediului educațional; evidențiază componentele structurale ale valorilor și specificul metodologic de formare a valorilor; stabilește impactul produs asupra ființei umane în contextul educației interculturale; scoate în evidență necesitatea realizării educației interculturale prin raportare la cultura și tradiții naționale care asigură identitatea personalității.*

Cuvinte-cheie: *valoare, cultură, educație interculturală, tradiții, identitate, personalitate.*

Abstract. *This article addresses the issue of forming and promoting values within intercultural education based on the specifics of national culture and traditions. The content of the paper identifies the scientific positions regarding the particularities of the educational environment; highlights the structural components of values and the methodological specificity of values formation; establishes the impact produced on the human being in the context of intercultural education; emphasizes the need to achieve intercultural education by reporting to national culture and traditions that ensure the identity of the personality.*

Keywords: *value, culture, intercultural education, traditions, identity, personality.*

Introducere

Formarea și dezvoltarea valorilor se produce prin educație care se axează pe multiple valori existente și identificate de societate, organizate în sistem ierarhic determinat de realitate și prioritățile ființei umane. Educația interculturală reprezintă una din dimensiuni eficiente pentru formarea valorilor și, devenind tot mai actuală, se extinde spre mai multe țări și treptat constituie o componentă a educației contemporane. Educația interculturală este necesară reieșind din multitudinea culturilor existente, fluxul informațional, mobilitatea și migrația populației din mai multe țări etc., dar, în același timp, această este specifică pentru fiecare țară, religie, norme culturale. Procesul de formare a valorilor necesită cunoașterea procedurii de constituire a valorilor

din perspectiva științifică reprezentând acțiuni de lungă durată și fiind realizat în mediul socio-cultural specific pentru fiecare țară și popor.

Constatăm prezența diverselor interpretări ale conceptului de valoare reieșind din domeniul științific în care este examinat acest termen, scopul studiilor realizate, aderarea cercetătorului la o paradigma științifică etc., prin urmare, observăm, că abordările științifice existente nu dispun de o poziție teoretico-metodologică complexă și fundamentată. Sistemul de educație în prezent necesită reexaminarea politicilor educaționale în vederea formării valorilor la personalitatea în devenire din perspectiva tradițiilor naționale ale țării.

Analiza pozițiilor teoretico-științifice

Procesul de formare a valorilor prin acțiuni educaționale necesită clarificarea acestui concept, delimitarea de la celelalte noțiuni, stabilirea conținuturilor structurale, identificarea metodologiei etc. Analiza pozițiilor științifice existente ne permite să remarcăm includerea valorilor în componența competențelor. Finalitățile educaționale sunt foarte exact expuse în art. 11 al Codului Educației RM [5], unde în punctul (1) se nominalizează „formarea unui caracter integru și dezvoltarea unui sistem de competențe care include cunoștințe, abilități, atitudini și valori ce permit participarea activă a individului la viață socială și economică” și, corespunzător, în punctul (2) sunt enumerate competențe-cheie necesare de a fi formate. Deci, educația are ca scop principal formarea și dezvoltarea sistemului de competențe și valori. Astfel, conceptul de valoare, comparativ cu cel de competențe, necesită o abordare și examinare separată, care va evidenția specificul și va determina metodologia formării în procesul instructiv-educativ.

În Glosarul Cadrului de referință al competențelor pentru cultură democratică publicat de Consiliul Europei [7], valorile sunt prezentate prin „convingeri generale despre scopurile dezirabile” care urmează a fi atinse de subiect. Snežana Samardžić-Marković realizând o generalizare la Cadrul de referință [4, p.9] împarte 20 de competențe în 4 categorii: valori, atitudini, abilități și cunoștințe. Remarcăm, că în ordinea consecutivă a elementelor stipulate valorile se plasează în partea de sus.

Valorile nu pot fi incluse în componența structurală a competențelor. Din perspectiva teoretică faptul existenței relației dintre valori și competențe este evident și necesită a fi studiat suplimentar. Este important să ținem cont de următoarele: valoarea nu poate fi egalată cu competență și nu poate fi partea componentă a structurii interne a competenței.

Astfel, valorile constituie o *organizare psihică fundamentală în vederea stabilirii direcției, identificării căilor eficiente de urmat în anumite circumstanțe, organizată cognitiv în puncte de vedere, pentru însușirea unor fapte, idei, fenomene, corelate cu cerințele sociale și idealurile generate de acestea, care susțin deciziile luate în diverse situații/ probleme, prin formarea*

atitudinii mai potrivite, adecvate care dă preț unui obiect/ acțiuni exprimate prin comportamente [2]. Această definiție este formulată din perspectiva structurii interne prin racordarea la specificul obiectelor, faptelor, subiectelor cu orientare spre necesitățile sociale și principiile generale ce conturează viața personalității.

Formarea valorilor începe în familie, aceasta fiind primul și cel mai important mediu social pentru asigurarea climatului afectiv, monitorizarea comportamentelor, familiarizarea cu limba maternă, tradiții naționale, norme etice elementare etc., care fundamentează personalitatea în devenire și o susține în identificarea personală. După urmează comunitatea, constituită din vecini, prieteni, grupuri de interes, cadre didactice etc., care largesc orizonturile copilului prin implicarea în multiple activități comune, participarea în diverse evenimente sociale, îndeplinirea obligațiilor etc., care contribuie la autoafirmare și întărirea propriei identități.

Mediul *este determinat* de S. Cristea [6, p. 302] ca un factor modelator *care permite „relevarea, stimularea și chiar amplificarea dispozițiilor genetice prin acțiuni înslituționalizate formal (școala) și nonformal (activități extradidactice, activități extrașcolare)”*.

Totodată, prin mediul educațional se asigură procesul de socializare și culturalizare a ființei umane. În viziunea lui N. Silistraru & G. Bostan [8, p. 64]. apropierea copilului de cultură, integrarea culturii în viața actuală și viitoare a copilului încep de la cea mai fragedă vârstă și continuă toată viața. În familie, în instituțiile de învățământ și în viața socială copilul însușește valorile culturale, le transformă în bunuri proprii, învață să-și rânduiască viața conform acestora.

Viața într-o societate mai largă la nivel de țară oferă mai multe oportunități, dar, totodată, aduce multe confruntări, care reduc zona de confort și întăresc subiectul ca personalitate, capabilă să ia decizii, să identifice direcțiile principale pentru o viață prosperă. După urmează viața unei persoane adulte, dezvoltarea căreia continue.

Societatea contemporană este foarte mobilă, atrăgătoare prin oferte, dispune de varii tehnologii pentru comunicare liberă și rapidă, deplasare fără limite în distanță, ceea ce contribuie la cunoașterea variilor culturi, schimb de cunoștințe, experiențe, modelarea personalității, comunității și societății. Are loc procesul de internaționalizare caracteristic și pentru sistemul de educație care oferă multiple valori din spectrul celor fundamentale, universale, culturale, naționale etc.

Educația interculturală se extinde asupra unor conținuturi precum: toleranța, complexitatea valorilor, valorizarea specificului spiritual al valorilor locale atașându-le la valorile generale ale umanității, valorificarea cadrului educațional în spiritul diversității, drepturilor omului, egalității de șanse, dialogului intercultural, promovării identității și cetățeniei. Educația interculturală necesită a fi desfășurată prin prisma specificului cultural și național al poporului, tradițiilor, țării în care se realizează, prin evidențierea valorilor specifice națiunii în cauză.

Educația interculturală determină producerea unor schimbări în sistemul de personalitate prin modelarea unor viziuni, poziții deja instaurate de mediul educațional familial, grupul social de apartenență, prin urmare, schimbarea comportamentelor, experimentarea unor noi emoții, dispoziții, actualizarea atitudinilor, reșezarea experiențelor, cunoștințelor pentru conturarea convingerilor, inițiind o explozie axiologică pentru constituirea și restructurarea valorilor personale și stimulând o altă sistematizare ierarhică a acestora.

Este apreciabil faptul păstrării verticalității tradiționalismului, exprimat în Codul Educației al Republicii Moldova [5] în art. 75. Misiunea învățământului superior, punctul (2), subpunctul (d) care sună în felul următor: „*păstrarea, dezvoltarea și promovarea valorilor naționale cultural-istorice în contextul diversității culturale*”, ceea ce nu contestă existența pluriculturalității, educației interculturale, dar, totodată, asigură păstrarea și promovarea identității culturale naționale prin valori spirituale deosebite încorporate în tradiții naționale metamoderne. Art.135. reflectă obligațiile personalului didactic, științifico-didactic, științific și de conducere printre care este și cea de „*promovare a valorilor morale de dreptate, echitate, umanism, patriotism și alte valori*” (subpunctul e).

Conturarea valorilor în fiecare perioadă din ontogeneză are specificul său și este influențată de particularitățile individuale, sociale, culturale și istorice. Procesul de interiorizare a valorilor are un caracter individualizat, dar procesul de exteriorizare a valorilor are deja caracter personalizat.

În viziunea lui C.W. Graves [apud 3, pp. 68-69] natura ființei umane reprezintă un sistem deschis care se află în continuă evoluție. Prin cercetările realizate savantul a concluzionat că formarea sistemului uman are loc prin salturi cuantice de la o stare staționară la alta și a considerat că psihologia ființei umane mature constituie un proces emergent care oscilează în spirală, este „marcat de subordonarea progresivă a sistemelor de comportament mai vechi, de ordin inferior, către sisteme mai noi, de ordin superior, ca schimbare de probleme existențiale a omului” [*ibidem*]. Așadar, pe măsură ce condițiile existenței se modifică, ființa umană manifestă tendințe către schimbare, care se desfășoară succesiv, prin deplasare de la o etapă la altă, atingând stări de echilibru dinamic. Concentrându-se pe o stare/nivel de existență, subiectul are o psihologie specifică acestei stări, corespunzător, acesteia îi sunt adecvate: sentimentele, motivațiile, etica, valorile, activitatea neurologică, sistemele de învățare, sistemele de credință, concepțiile de management, viziunea asupra lumii etc. Subiectul poate schimba niveluri de existență spre cele mai complexe, atunci când condițiile de viață se modifică. C. Graves este de părerea, că o persoană poate să se oprească la un anumit nivel sau o combinație de niveluri. Într-o anumită situație problematică, el / ea va recurge la unul sau la altul dintre sistemele de coping disponibile.

Formarea valorilor se desfășoară treptat și are loc în fiecare perioadă de vârstă, dar conturarea definitivă se constată la vârsta tinereții. Constituirea valorilor inițiază prin interiorizarea

comportamentelor manifestate de alte persoane în cadrul grupurilor, diverselor evenimente în mediul social. De copii comportamentele sunt preluate, imitate, observate, interiorizate în baza aprobării sau dezaprobării adulților, prin urmare, interiorizate grație procesului de socializare și după exteriorizate dând o altă continuitate sau stopare.

Socializarea reprezintă efortul individului de a-și însuși comportamentele pe care le observă la ceilalți oameni, pentru a constitui partea componentă a grupului și a fi acceptat, îndeplinind rolul acordat și preluat, și ocupând statutul oferit. Spre deosebire de interiorizare, socializarea constituie un proces ce se derulează în sens invers, de la individ spre societate. Prin interiorizarea acestor comportamente „normale”, individul devine ființă socială, respectiv o ființă morală, cum o numește și E. Durkheim [apud 1].

Dacă comportamentele exteriorizate sunt acceptate de membrii mediului social din care face parte subiectul, experimentarea acestora continuă și constituie temelie pentru dezvoltarea unor atitudini și convingeri ce la fel se formează în baza experiențelor și cunoștințelor acumulate din copilărie și pe parcursul vieții, formând în paralel atitudini care corelează cu convingeri și se manifestă în varii situații. Conținuturi și modelări noi duc la crearea noi vectori conturarea spiralată a valorilor. În finalitate aceste comportamente, atitudini, convingeri duc la formarea și dezvoltarea treptată a valorilor în cadrul personalității. Conturarea valorilor din perspectiva verticalității și lateralității conținuturilor acestora depinde de cunoștințele, experiențele și trăirile afective încercate de personalitate. După formarea valorilor în structura personalității acțiunea ierarhizării și influenței asupra exteriorizării convingerilor, atitudinilor, dispozițiilor și comportamentelor deja este inversă: sub egida valorilor sunt manifestate convingerile, atitudinile, trăirile afective și comportamentele. Acest model de formare a valorilor este important să fie cunoscut și respectat în cadrul educației interculturale luând în considerare specificul tradițiilor națiunii în cauză.

Concluzii

Realizarea educației interculturale este importantă în contextul procesului de internaționalizare și mobilitate în creștere. Dar rămâne să nu fie neglijată educația axiologică prin prisma tradițiilor naționale, ci din contra să fie cea fundamentală în oricare tip de educație, ceea ce va permite respectarea și promovarea identității naționale a personalității în cauză.

Abordarea valorilor în cadrul sistemului de educație este generată de tendința națională și internațională de a forma o personalitate autonomă capabilă să manifeste independentă în opinie, acțiune, „deschisă spre dialogul intercultural în contextul valorilor naționale și internaționale asumate” [5]. Formarea sistematizată a valorilor prin monitorizarea și dezvoltarea comportamentului, a cunoașterii, a stărilor afective, a atitudinilor, a convingerilor subiectului implicat în procesul educațional va asigura evoluția progresivă a personalității în contextul

tradițiilor și valorilor naționale ale țării. Valorile au o importanță majoră în sfera personalității care are un impact asupra calității vieții într-un context social, economic, politic etc. și necesită o abordare științifică metodologic definitivată în vederea evaluării și formării.

Bibliografie:

1. ANTOCI, D. *Educația prin valori și pentru valori*: suport de curs. Red. șt.: Valentina Botnari. Univ. de Stat din Tiraspol, Catedra Psihopedagogie și Educație Preșcolară. Chișinău: S.n. (Tipogr. „Pulsul Pieței”), 2018.
2. ANTOCI, D. *Teoria și metodologia formării orientării valorice a adolescenților și tinerilor*. Monografie. Chișinău: Tipogr. „Print-Caro”, 2020.
3. BUTTERS, A.M. A brief history of Spiral Dynamics. In: *Approaching Religion*. November 2015, Vol. 5, No. 2, pp. 67-78. [citat 12.09.2020]. URL: https://www.researchgate.net/publication/312033145_A_Brief_History_of_Spiral_Dynamics
4. *Cadrul de referință al competențelor pentru cultură democratică*. Consiliul Europei (CRCCD). 2018. Volumul 1. <https://rm.coe.int/cdc-vol1-/168097e5d1>
5. *Codul Educației al Republicii Moldova (CERM) nr. 152 din 17.07.2014* In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 24.10.2014, Nr. 319-324 (634).
6. CRISTEA, S. Educația prin valori și pentru valori. In: *Revista Didactica Pro...*, Revistă de teorie și practică educațională. Februarie, 2006. Nr. 1 (35), pp. 54-56.
7. *Glosarul Cadrului de referință al competențelor pentru cultură democratică*. Consiliul Europei. 2018. URL: <https://ccd.intercultural.ro/glosar/>
8. SILISTRARU, N., BOSTAN, G. Educational environment – training factor of the preschool as valorisation subject. In: *Acta et Commentationes (Științe ale Educației)*, 2019, Nr. 11 (2), pp. 60-68.